

”Färgad” av en svår barndom
– Rasismens konsekvenser för barn i familjer som
tilhör minoritetsgrupper

Kapitel 9 i antologin Barn är anhöriga – vågar vi
lyssna på dem?

Nka Barn som anhöriga 2025:2 - särtryck

© 2025 Hussein Hamad, Anna Lundberg, Elia Psouni och Nationellt kompetenscentrum anhöriga™

REDAKTÖRER Rosita Brolin, Ritva Gough, Lennart Magnusson,
Elizabeth Hanson

Ta del av hela antologin på www.anhoriga.se/publicerat/publikationer-barn-som-anhoriga/

Kapitel 9

”Färgad” av en svår barndom

– Rasismens konsekvenser för barn i familjer som tillhör minoritetsgrupper

Hussein Hamad, Anna Lundberg, Elia Psouni

Hussein Hamad är doktorand vid Psykologiska institutionen, Lunds universitet. Han är legitimerad gymnasielärare i svenska och psykologi och har tidigare arbetat med externa öppenvårdsinsatser i socioekonomiskt utsatta områden i bland annat Malmö. I sitt pågående avhandlingsarbete undersöker han kort- och långsiktiga effekter av interventioner ämnade att stävja konsekvenserna av svåra barndomsupplevelser och trauma i barndomen. Ett särskilt fokus är hur skärningspunkten mellan olika sociala identiteter och diskrimineringsgrunder i samspel påverkar effekten av sådana interventioner.

Anna Lundberg är professor i rättssociologi vid Lunds universitet och docent i mänskliga rättigheter. Hon har juristexamen och en masterexamen i internationell rätt, samt filosofie doktorsexamen i etnicitet från Linköpings universitet. I sina pågående forskningsprojekt undersöker Lundberg lokala solidaritetsinitiativ som vill motverka ett pågående paradigmskifte i migrationspolitiken, mobilisering för rättigheter samt barns rättigheter i vårdnadstvister i tre olika länder. Lundbergs bidrag i kapitlet finansieras av FORTE, projektet barnrättskulturer (STY-2023/0008).

Elia Psouni är professor i utvecklingspsykologi vid Lunds universitet och legitimerad psykolog. Hon samordnar den tvärvetenskapliga forskningsprofilen ”Barns röst, rättigheter och utveckling: Morgondagens praktiker för en resilient barndom” och leder longitudinella och interventionella projekt med fokus på barns socioemotionella utveckling och psykologiska resiliens. Hennes forskning fokuserar på barnets anknytning och position i sitt nätverk av omsorgsgivare – inom familjen och i andra omsorgssammanhang – samt hur lyhörd och stödjande omsorg kan förebygga eller reparera negativa effekter av trauma och sårbarhet, såsom i aktuellt projekt ”Barn i familjehem: ett samskapande forskningsprojekt om trygghet, motståndskraft och coping”. Med en systemekologisk ansats studerar hon samspelet

mellan faktorer hos barnet, omsorgsgivarna och den omgivande kontexten – främst stereotypa föreställningar och förutfattade meningar – och hur dessa påverkar barn och deras familjer.

Sammanfattning

Vad innebär det för ett barn att växa upp som anhörig i en familj med minoritetsbakgrund? Genom en systemisk utvecklingspsykologisk och rättighetsbaserad analys belyses här både indirekta och direkta konsekvenser av socioekonomiska och strukturella ojämlikheter som hotar dessa barns förutsättningar till välbefinnande och en sund utveckling. Kapitlet lyfter fram hur barns identitet, psykiska hälsa och framtidsmöjligheter påverkas av att vara anhörig i familjer med minoritetsbakgrund.

Alla barn i Sverige har en lagstadgad rätt att skyddas från rasism och diskriminering. Sverige har fått internationell kritik för bristande åtgärder mot strukturella ojämlikheter och andra uttryck för diskriminering som drabbar barn i minoritetsgrupper. Lagstiftning och utbildningsinsatser behöver stärkas för att säkerställa lika möjligheter för alla barn, oavsett bakgrund. FN:s barnrättskommitté manar till detaljerad datainsamling om barns etniska och socioekonomiska förhållanden, vilket är helt nödvändigt för att säkerställa effektiva åtgärder.

Undersökningar på området är tydliga: Barn med minoritetsbakgrund löper betydligt högre risk att växa upp i socioekonomiskt utsatta områden med begränsade resurser; de utgör 78 procent av alla de barn som bor i dessa områden. Aktuell statistik visar dessutom att en femtedel av barn med minoritetsbakgrund lever i barnfattigdom. Kapitlet belyser hur denna socioekonomiska utsatthet och dessa strukturella ojämlikheter försvagar föräldrars ekonomiska stabilitet, psykiska hälsa, ork och möjligheter till ett lyhört föräldraskap, samt skadar familjen i stort med konsekvenser som spiller över på barnen. Föräldrastressen över att skydda sina barn mot diskriminering och rasism kan också resultera i ökad oro och överbeskyddande tendenser.

Förutom de konsekvenser som är kopplade till familjens situation beskriver barn med minoritetsbakgrund även egna erfarenheter av explicit diskriminering, mikroaggressioner eller stereotypa föreställningar i sina interaktioner med såväl barn som vuxna i övriga samhället. Barn utsätts särskilt i skolan och på andra offentliga platser. Vuxna missar ofta dessa händelser, missuppfattar deras betydelse och misslyckas med att ingripa på ett lämpligt sätt.

Långvarig exponering för diskriminering leder till kronisk stress, depression och ångest, och skapar för många en känsla av hopplöshet. På grund av dess väldokumenterade effekter på barn betraktar den amerikanska barnläkarföreningen

(AAP) rasism som en central social bestämningsfaktor för barns hälsa. Barn är således just anhöriga och knutna till ett större system, vilket innebär att förhållanden som påverkar barn i familjer med minoritetsbakgrund till stor del beror på samhälls-strukturer som varken barnen eller de vuxna i deras familjer ensamma kan påverka.

Studier visar att starka familjeband, stärkt etnisk och kulturell identitet, samt att förbereda och ge barn verktyg för att hantera rasism, har en skyddande effekt och bidrar till psykisk hälsa och motståndskraft. Att härleda integrationsproblemet till individen, utan hänsyn till de problem som finns i samhället, är oförenligt med den omfattande vetenskapliga litteraturen, kontraproduktivt och mycket kostsamt för samhället. Det står också i skarp kontrast till de löften Sverige avlagt genom FN:s barnkonvention om alla barns lika värde. Att förstå hur strukturell ojämlikhet inverkar på barns utveckling är avgörande. Genom att integrera forskning, lagstiftning och praktiska åtgärder kan de negativa effekterna mildras och en mer inkluderande och rättvis framtid för barn med minoritetsbakgrund skapas.

Summary

“Colored” by an Adverse Childhood – The Consequences of Racism for Children in Minority Families

What does it mean for a child to grow up as next of kin in a family with a minority background in Sweden? Through a systemic, developmental psychological and rights-based analysis, we discuss indirect and direct consequences of inequalities that threaten these children's well-being and healthy development, and how children's identity, mental health and prospects are affected.

All children in Sweden have a legal right to be protected from racism and discrimination. Yet, Sweden has received international criticism for insufficient action against structural inequalities and other manifestations of discrimination that affect children in minority groups. Legislation and educational efforts must be strengthened to ensure equal opportunities for all children, regardless of background. To promote effective action, the UN Committee on the Rights of the Child (UNCRC) has called for detailed data collection on children's ethnic and socio-economic conditions.

The statistics in Sweden are clear: Children with minority backgrounds are significantly more likely to grow up in socio-economically vulnerable areas with limited resources; they make up 78 percent of all children living in these areas and every fifth child with a minority background lives in poverty. The chapter highlights how this socioeconomic vulnerability and other structural inequalities weaken parents' financial stability, mental health, coping and opportunities for responsive parenting, thus harming the family, with consequences spilling over to the children.

In addition to consequences linked to the family's situation, children with minority backgrounds also describe their own experiences of explicit discrimination, microaggressions or exposure to stereotypes in their interactions with both children and adults, particularly at school and in other public places. Adult caregivers (teachers, coaches) often overlook these events, misunderstand their significance, and fail to intervene appropriately.

Long-term exposure to discrimination leads to chronic stress, depression and anxiety, and creates a sense of hopelessness for many. Because of these well-documented effects on children, the American Association of Pediatricians considers racism to be a key social determinant of child health. It is important to remember that children do not choose which families, countries, or times they are born in – the conditions that affect children in families with minority backgrounds are largely due to social structures that neither the children nor the adults in their families alone can influence.

While parental worry about how to protect their children from discrimination and racism can result in increased anxiety and overprotection, studies show that strong family ties, strengthened ethnic and cultural identities, and giving children tools to deal with discrimination, have a protective effect and promote the children's psychological resilience. Attributing the problems with integration to the individual, disregarding the uneven preconditions that exist in society, is incompatible with the extensive scientific literature, counterproductive and very costly for society. It is also in sharp contrast to the commitments Sweden has made through the UNCRC about the equal value of all children. Understanding how structural inequality affects children's development is crucial. By integrating research, legislation and practical measures, the negative effects can be mitigated and a more inclusive and equitable future for children from minority backgrounds can be created.

Inledning

Kapitlet fokuserar på barn i familjer som tillhör en minoritetsgrupp i Sverige. Med ett utvecklingspsykologiskt och ett rättighetsbaserat perspektiv beskriver vi de samhällsstrukturer som präglar tillvaron för dessa barn i dagens samhälle. Kapitlet syftar till att ge en förståelse för hur rasism, maktförhållanden, ojämlikheter och kontextuella faktorer riskerar att inskränka barns möjlighet att utvecklas, må bra, och ha ett gott liv. Vi belyser kort- och långsiktiga konsekvenser för barn som utsätts för diskriminering och utanförskap på grund av ras, hudfärg, etnisk bakgrund eller modersmål. Med två verksamhetsnära exempel illustreras hur risker för rasism och diskriminering kan motverkas i praktiken.

Etnisk bakgrund, kultur och modersmål är centrala i människors identitetsutveckling och för deras känsla av tillhörighet. Dessa element får dock ofta olika

betydelse och konsekvenser beroende på om de förstås ur en majoritets- eller minoritetsposition i samhället. Medan majoritetssamhällets privilegier tenderar att tas för givna och framstår som det normala och förväntade, präglas minoritetsgruppers tillvaro av sämre möjligheter inom utbildning, arbetsmarknad och sociala sammanhang.

Barn i familjer som tillhör en minoritetsgrupp påverkas både indirekt, genom sin anhörighet, och direkt av att inte tillhöra majoritetssamhället. Indirekt påverkan sker genom de konsekvenser som följer av att tillhöra familjer med minoritetsbakgrund, till exempel resurser, förutsättningar och egenskaper hos föräldrarna och andra närstående. Familjens position i och interaktion med majoritetssamhället, exempelvis ekonomiska, politiska, rättsliga faktorer, har betydelse för barnens uppväxtmiljö och möjligheter till lika rättigheter. Barn i minoritetsgrupper påverkas också direkt, genom egna negativa erfarenheter kopplat till denna bakgrund på grund av en ökad risk att utsättas för exkludering och diskriminering i olika sammanhang.

Nedan går vi först igenom viktiga begrepp och demografiska utgångspunkter. Sedan fokuserar vi på rättigheter och riskfaktorer som präglar tillvaron för barn i minoritetsgrupper samt beskriver den människorättsliga ramen för barnens lika rättigheter och skydd mot diskriminering. Därefter presenteras forskning som visar hur barn drabbas, såväl indirekt som direkt, av diskriminering.

En utgångspunkt i kapitlet är att det offentliga samtalet om barn och ungdomar i invandrarfamiljer har hårdnat under det senaste årtiondet. I integrationsdebatten hörs ofta röster som håller barn och föräldrar som invandrat till Sverige personligen ansvariga för strukturella problem. Detta är en olycklig och icke-konstruktiv utveckling som riskerar att leda till att rasism och diskriminering legitimeras och underblåses, samt till att problem med utanförskap förvärras. Vår förhoppning är att detta kapitel ska bidra med fördjupad kunskap om de förhållanden som påverkar barn i familjer som tillhör minoritetsgrupper, och motivera ett perspektivskifte bland yrkesgrupper, opinionsbildare och beslutsfattare som möter barn och ungdomar som tillhör någon minoritetsgrupp. Att gå från att fråga sig: "Vad är det för fel på dessa barn och deras närstående?", till att i stället fråga: "Vilken psykosocial och socioekonomisk tillvaro lever dessa barn och deras närstående i? Vilka konsekvenser kan detta ha för barnen, och hur kan vi tillsammans verka för att skapa sundare förutsättningar för deras liv och utveckling?"

Centrala begrepp

Ord väcker tankar och känslor, och beroende på sammanhanget ger de upphov till associationer som sträcker sig bortom deras egentliga betydelse. De kan framkalla olika bilder eller känslor beroende på hur och var de används. Hos en del människor

väcker ordet *rasism* starka negativa känslor när det används. Man värjer sig bestämt mot att bli förknippad med ordet eftersom *rasism* ger historiska ekon av rasbiologi, extrema ideologier och förtryck. Andra människor reagerar lika starkt när ordet *rasism* *inte* används – de uppfattar att frånvaron av ordet i samtidsbeskrivningar innebär ett förnekande och osynliggörande av rasismens strukturer i ett samhälle som genomsyras av dem.

Dessa skillnader i hur ordet *rasism* uppfattas och används (eller inte används) speglar den komplexa utvecklingen av begreppet och bidrar till att själva definitionen av rasism kan variera beroende på sammanhang. I detta kapitel använder vi begreppet *rasism* för att beteckna explicita eller implicita maktstrukturer som drabbar minoritetsgrupper. Rasism ses enligt denna definition som en ojämlikhetsskapande kraft som manifesteras genom både materiella och immateriella processer som resulterar i en över- och underordning av människor, ojämlik resursfördelning, att inte få sin identitet erkänd, och ökad risk för orättvis behandling av individer och grupper i vardagen. Denna skillnadsskapande mekanism i samhället normaliseras, framställs och accepteras som närmast naturlig genom olika strukturer och funktioner i samhället: såsom lagstiftning, hur arbete organiseras, normer och traditioner. Därutöver inverkar den på i princip alla aspekter av individens liv – sociala relationer, identiteter, social status och tillgång till resurser [1].

Rasism verkar och upprätthålls också genom medvetna eller omedvetna föreställningar (stereotyper), attityder och beteenden som särskiljer, eller syftar till att särskilja, ”vi” från ”dem” baserat på uppfattade skillnader i hudfärg, etnicitet, och geografisk eller kulturell bakgrund som tillskrivs olika valörer beroende på om det är ”vi” eller ”dem”. Följaktligen är begrepp som ras och etnicitet sociala konstruktioner och föreställningar om sociala kategorier. Även om tron på genetiskt och biologiskt präglade raser är svag i dagens Sverige uppfattas och behandlas ändå ras som en informativ kategorisering när det gäller prestige och makt i samhället, samt fördelning av resurser [2]. Det kan handla om fördomar om människor med specifika kulturella bakgrunder, som – för den som bär på fördomarna – till och med rättfärdigar diskriminering. Rasistiska handlingar kan vara oavsiktliga i situationer när individuella eller samhällets resurser förefaller knappa och interaktionen med människor med specifika kulturella bakgrunder upplevs som komplicerad och krävande.

Diskriminering definierar vi som en negativ särbehandling av människor baserat på grupptillhörighet i en minoritetsgrupp [3]. Detta är en bredare definition än diskrimineringslagen som anger sju diskrimineringsgrunder (2008:567) [4]. Vi lutar oss mot denna bredare, vedertagna definition i forskningen, därför att vi vill diskutera frågorna ur ett bredare samhällsperspektiv.

Öppna uttryck för rasism eller diskriminering är olagliga och i många sammanhang inte socialt accepterade i Sverige. Däremot förekommer ofta mer subtila former av social kommunikation med negativ laddning – små antydningar, förolämpningar eller kommentarer, men också icke-verbala signaler, som relaterar till olika aspekter av ens utseende eller kulturella identitet, etnicitet, modersmål, eller religion. Dessa mer subtila former av diskriminering är svåra att komma åt med lagstiftningen. De betecknas i den vetenskapliga litteraturen som *mikroaggressioner*. Även om de kan framstå som harmlösa för en observatör utgör de, inte minst genom sin frekventa förekomst, en form av vardagsrasism [5]. Den nedbrytande effekten på den som blir utsatt för mikroaggressioner, oavsett bakgrund, är enligt en aktuell omfattande sammanställning av tidigare forskning (metaanalys) vetenskapligt väldokumenterad [6].

Ett land i demografisk förändring

Sveriges demografiska sammansättning förändras och den demografiska variabel som är av särskild relevans för detta kapitel är etnisk bakgrund. I rapporten *Uppväxtvillkor för barn med utländsk bakgrund* [7] kategoriseras etnisk bakgrund efter 'svensk bakgrund', 'utrikes födda barn med utländsk bakgrund', och 'inrikes födda barn med utländsk bakgrund'. Oavsett om ett barn är född i Sverige eller i något annat land definieras utländsk bakgrund av SCB så att *båda* barnets föräldrar är utrikes födda. Till kategorin 'svensk bakgrund' räknas både inrikes och utrikes födda barn så länge *en* av föräldrarna är inrikes född. Här likställs adoptiv- och biologiska föräldrar vilket innebär att internationellt adopterade barn inkluderas i kategorin svensk bakgrund.

När vi i detta kapitel skriver om barn i familjer som tillhör en *minoritetsgrupp*, inbegrips dels inrikes- och utrikes födda barn med båda föräldrarna utrikes födda, dels de barn som p.g.a. hudfärg, etnicitet, geografiskt ursprung eller kulturell bakgrund, som av andra eller sig själva kan uppfattas ha en annan bakgrund än majoriteten. Anledningen till denna bredare definition är att fler barn än de vars båda föräldrar är utrikes födda drabbas av diskriminering och rasism eftersom de uppfattas ha en minoritetsbakgrund. Notera att andelen inrikes födda barn med enbart en förälder med minoritetsbakgrund, eller adopterade barn, som upplever sig eller upplevs ha en annan bakgrund än "majoriteten" inte är preciserad i statistiken över utländsk bakgrund. Inte heller de som tillhör nationella minoriteter i Sverige.

Det har skett en dramatisk ökning av antalet barn under 18 år under 2000-talets två första decennier [7]. År 2018 fanns 2 155 000 barn under 18 år i Sverige, en ökning med 218 000 barn jämfört med år 2000. Uppdelat på etnisk bakgrund, hade barn med utländsk bakgrund ökat med 275 000, medan barn med svensk bakgrund minskade med 57 000. Sålunda utgjorde, år 2018, andelen barn med svensk

bakgrund 76 procent av alla barn i Sverige, inrikes födda barn med utländsk bakgrund utgjorde 15 procent, och utrikes födda barn med utländsk bakgrund 9 procent. År 2000 var nästan hälften av dessa barn födda i Europa men siffran sjönk till 24 procent år 2018. I stället ökade andelen barn från Asien och Afrika, uppskattat till 38–55 procent respektive 9–18 procent. Fördelningen över åldrar varierade: bland inrikes födda var alla åldrar representerade medan det bland utrikes födda var mer vanligt med tonåringar.

Trots skillnader i födelseland belyser statistiken [7] gemensamma mönster gällande minoritetsgrupper. När barnen har bott en längre tid i Sverige, syns skillnader beträffande familjetyp, föräldrarnas utbildningsnivå och disponibla inkomst liksom barnens behörighet till gymnasiet. Statistiken visar även ett mönster av specifika utmaningar, vilka blir särskilt tydliga när man fokuserar närmare på hemmaboende barn som växer upp i socioekonomiskt utsatta områden. Av dessa barn är 41 procent inrikes födda med utländsk bakgrund, 37 procent utrikes födda med utländsk bakgrund, och 6 procent med svensk bakgrund [7]. Totalt bor 14 procent av alla barn i Sverige i socioekonomiskt utsatta områden. Således: 24 procent av samtliga barn i Sverige är anhöriga i familjer med utländsk bakgrund, och 11 procent av samtliga barn i Sverige är anhöriga i familjer med utländsk bakgrund som bor i socioekonomiskt utsatta områden. Barn med minoritetsbakgrund löper alltså en 50 procentig risk att växa upp i socioekonomisk utsatthet. Detta trots den tydliga lagstiftningen och den återkommande kritik Sverige fått från Förenta nationernas barnrättskommitté (härefter FN:s barnrättskommitté, se vidare nedan) för att inte prioritera arbetet mot rasism och diskriminering.

Vad säger lagen? – ett barnrättsperspektiv

Lika rättigheter oavsett bakgrund

FN:s barnkonvention är svensk lag sedan den 1 januari 2020. Icke-diskriminering i artikel 2 i konventionen definieras som en grundläggande princip med betydelse för genomförandet av hela barnkonventionen (integrerat perspektiv, se FN:s barnrättskommitté, 2003, punkt 22). Det innebär att när diskrimineringsförbudet enligt artikel 2 genomförs, måste det ske integrerat med genomförandet av övriga rättigheter i konventionen. Exempelvis ska rätten till en god utbildning ske utan att barn i minoritetsgrupper utsätts för diskriminering. Staten ska se till att inget barn förhindras från att få tillgång till god utbildning, tillse att deras rätt till lika utbildning skyddas, samt vidta aktiva åtgärder genom bland annat lagstiftning för att säkerställa rätten till lika utbildning.

FN:s barnrättskommitté, som granskar de sätt på vilka staterna lever upp till sina åtaganden enligt barnkonventionen, har diskuterat konsekvenserna av att icke-

diskrimineringsprincipen inte tillämpas i förhållande till olika frågor och grupper av barn i Sverige. I det sammanhanget har barnrättskommittén betonat vikten av att samla in data uppdelade efter exempelvis ålder eller kön för att möjliggöra kunskap om diskrimineringens omfattning.

I sina kommentarer till Sverige och andra stater som anslutit sig till barnkonventionen har barnrättskommittén återkommit till behovet av att aktivt uppmärksamma barn som har sämre förutsättningar. Med aktivt menas att det krävs granskning, strategisk planering, uppföljning, medvetandegörande, utbildnings- och informationskampanjer samt utvärdering av vidtagna åtgärder för att minska skillnader. Det kan även krävas ändringar i lagstiftning, administration och resursfördelning, liksom utbildningsåtgärder för att förändra attityder (FN:s barnrättskommitté, 2003, punkt 12). Staterna ska enligt kommittén också aktivt identifiera grupper av barn som kan behöva särskilt stöd för att deras rättigheter ska erkännas och kunna implementeras fullt ut.

Rätt till sin kultur

I länder där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller personer som tillhör urbefolkningen ska barnen i dessa grupper inte förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp utöva sitt kulturliv, bekänna sig till och utöva sin religion eller använda sitt modersmål. Förbudet mot diskriminering innebär alltså inte att minoriteter inte kan erkännas. Barnrättskommittén har poängterat att staterna är skyldiga att säkerställa såväl att mänskliga rättigheter respekteras inom minoritetsgrupper som att hantera det förtryck och den diskriminering som dessa grupper kan uppleva utifrån. Det kan vara lagligt att begränsa friheten att utöva en religion eller övertygelse för att skydda de grundläggande rättigheterna och friheterna för andra (FN:s barnrättskommitté, 2006, punkt 29). Både majoritets- och minoritetsgruppers religionsutövning måste ske inom ramverket för mänskliga rättigheter.

Sveriges ansvar och förverkligande av rättigheter

Sverige har återkommande fått kritik av barnrättskommittén för att inte tillräckligt bekämpa diskriminering. Det har handlat om otillräckliga ansträngningar i att (a) ändra sin lagstiftning för att upprätthålla förbudet mot diskriminering i samband med bland annat etnicitet och att olagligförklara organisationer som främjar och uppmanar till rashat, (b) särskilt fokusera på förebyggande arbete mot diskriminering och, vid behov, vidta aktiva åtgärder för att skydda barn i sårbara situationer, inklusive barn i marginaliserade och missgynnade familjer, såsom barn med migrationsbakgrund och (c) satsa på att öka kunskapen, bland annat genom

kampanjer som riktar sig särskilt till barn och ungdomar, för att sätta stopp för alla former av diskriminering [8].

År 2020 ställde barnrättskommittén frågor till Sverige om vilka åtgärder staten vidtagit för att genomföra konventionen. Svaren överlämnades i oktober 2021 och i januari 2023 kallades Sverige till dialog i Genève. Inför denna granskning samrådde regeringen med civilsamhällesorganisationer, till exempel Röda Korset och Rädda Barnen, vilka också kunde rapportera direkt till kommittén genom så kallade parallell- eller skuggrapporter.

Den kritik Sverige fick 2023, och de allmänna rekommendationer kommittén publicerade [9], understryker vikten att styra budgetprocessen så att barns rättigheter skyddas i högre grad när de befinner sig i missgynnade eller utsatta situationer, inbegripet barn som tillhör minoritetsgrupper (punkt 9). Liksom i tidigare granskningar betonade kommittén vikten av att ha detaljerad information när det gäller exempelvis etnisk, socioekonomisk bakgrund och migrationsbakgrund, för att möjliggöra tillräcklig uppdelning av data och analys av barns situation (punkt 10). Vidare menade kommittén att Barnombudsmannen bör ges ett uppdrag att övervaka genomförandet av konventionen i nationell lagstiftning samt ta emot, utreda och kompetent hantera klagomål från barn på ett barnvänligt sätt (punkt 11 och 12).

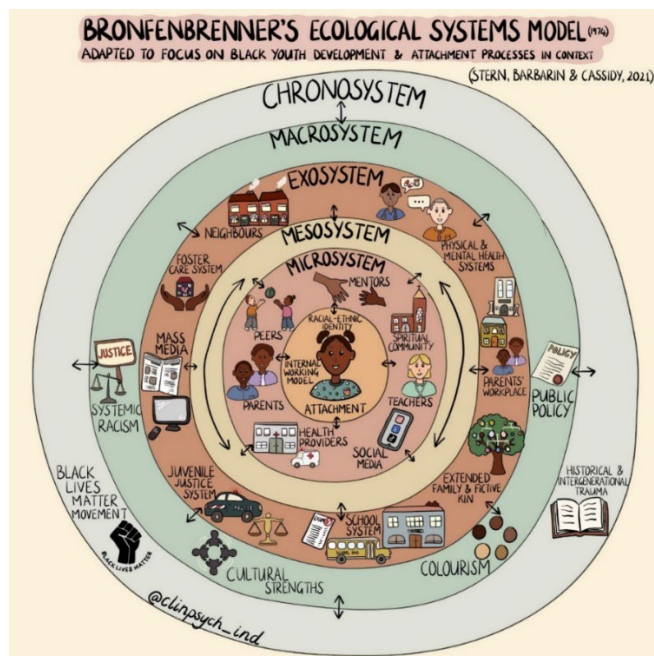
Kommittén rekommenderade också riktade politiska åtgärder och program, såväl i förhållande till samhällets rättssystem som dess normer. Att bekämpa rasistiska och främlingsfientliga handlingar mot barn och motverka diskriminering av barn i missgynnade situationer, bland annat barn i minoritetsgrupper (punkt 17) är särskilt viktigt. Vidare efterlyste kommittén riktade åtgärder för att säkerställa att barn i migration, romska och samiska barn har tillgång till en god flerspråkig och interkulturell utbildning, bland annat med hjälp av lämpliga läromedel, flerspråkiga lärare och pedagogiska verktyg (punkt 38). I nästa avsnitt beskriver vi hur den kritik som barnrättskommittén lyft fram avseende Sverige, syns i statistik och hur den påverkar barns utveckling.

Barns minoritetsbakgrund – en sårbarhet genom hela utvecklingen

Nationell statistik slår fast att barn i familjer med minoritetsbakgrund löper större risk att under sin barndom vara med om svåra omständigheter och upplevelser [7, 10, 11]. Dessa risker kan vara förknippade med och visa sig i barnets närmiljö eller vara resultatet av barnets och familjens interaktion med samhället. Oavsett vilket, kan detta föra med sig negativ påverkan på barnens utveckling. Nedan beskrivs nationell statistik och undersökningsresultat från andra institutioner gällande den sårbarhet som det innebär för ett barn att tillhöra en familj med minoritetsbakgrund samt vilka konsekvenser det kan få. Barns trygghet och utvecklingsmöjligheter är

starkt knutna till deras uppväxtmiljö. Föräldrars egenskaper och förutsättningar, såsom socioekonomiska situation, utbildning, sociala ställning, hälsa och psykiskt mående, är därför avgörande för barnets förutsättningar att utvecklas och må bra. Utvecklingspsykologiska modeller beaktar specifikt hur riskfaktorer i barnets uppväxtmiljö får både indirekta och direkta konsekvenser för barnet [12] (se kapitlet *Trygghetens skörhet: Utvecklingspsykologiska och människorättsliga perspektiv*).

Att vara barn i en familj med minoritetsbakgrund innebär ofta ett omgivande sammanhang av erfarenheter av strukturell rasism och socioekonomisk utsatthet, utöver barnets egna upplevelser av diskriminering. Forskaren i utvecklingspsykologi Jessica Stern och kollegor anpassade Bronfenbrenners modell till att spegla olika system och samspelet mellan dem i relation till svarta ungdomars utveckling i en (afro)amerikansk samhällslig miljö [13] (se Figur 1). På motsvarande sätt som vissa faktorer inverkar skyddande på barnets hälsa och utveckling, innebär rasism i barnets makrosystem (dvs. överhängande sociala, kulturella, ideologiska och politiska faktorer) en stark psykosocial riskfaktor som på många subtila och mindre subtila sätt starkt påverkar barnets utveckling och hälsa negativt [14].

Figur 1. Illustration av Bronfenbrenners modell anpassad för att fånga upp hur rasism tränger in i barnets utvecklingsmiljö. Illustrationen gjord av Instagramkontot @clinpsych_ind (tryckt med tillåtelse av upphovspersonen i utbildnings- och lärosyfte) [15].

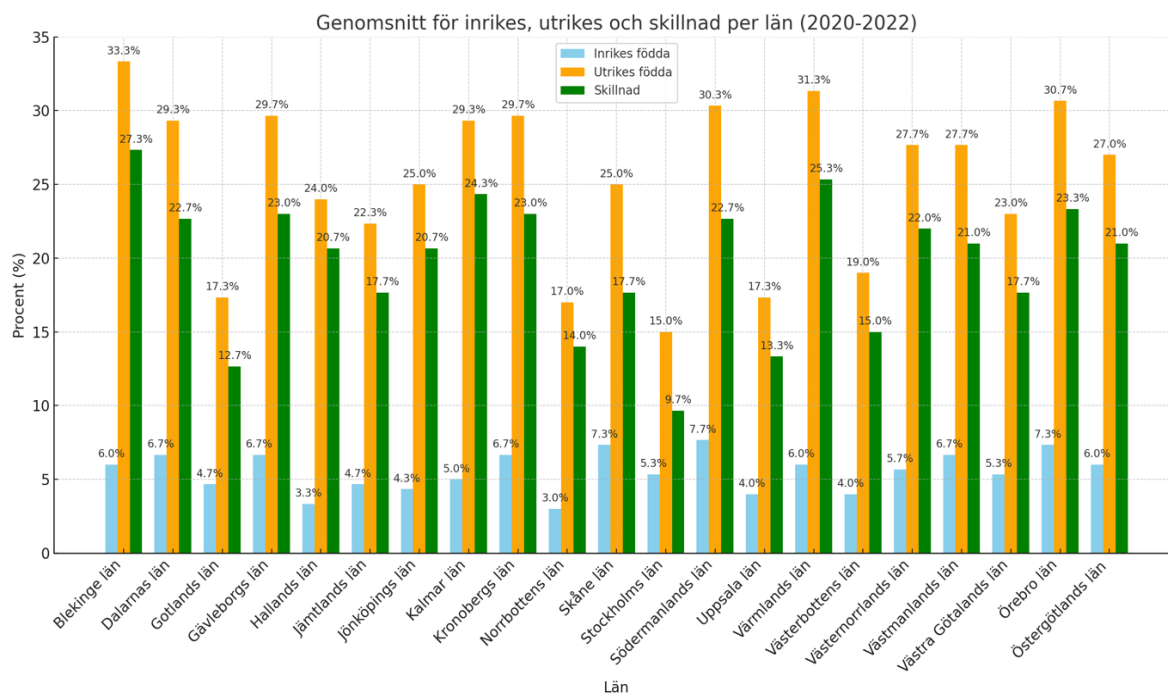
Minoritetsbakgrund och socioekonomisk utsatthet

I rapporten, *Barn med låg inkomststandard* [16] skildras hur barnens ekonomi ser ut i familjer med utländsk bakgrund. Här används det absoluta måttet på fattigdom, så kallad 'låg inkomststandard', vilket definieras som att de disponibla inkomsterna inte räcker till för nödvändiga omkostnader för mat, bostad, hemförsäkring och barnomsorg såsom nödvändig tillsyn av barnet i form av förskoleavgifter eller dylikt. I gruppen barn med utländsk bakgrund bor 23 procent i hushåll med låg inkomststandard, jämfört med 4 procent av barn med svensk bakgrund. Siffrorna bekräftas i rapporten *Barnfattigdom i Sverige* [17] som visar att fyra av fem barn i ekonomisk utsatthet har minoritetsbakgrund. Bland barn med utländsk bakgrund är det också mer vanligt att leva på minimal bostadsyta (mindre än 15 kvadratmeter per person i hushållet): 39 procent av de utrikes födda barnen, 26 procent av de inrikes födda med utländsk bakgrund, jämfört med 5 procent av barn med svensk bakgrund [7].

Delmos (Delegationen mot segregation) har på uppdrag av regeringen och i samarbete med SCB utvecklat ett verktyg, kallat Segregationsbarometern, i syfte att bättre kunna hjälpa aktörer som arbetar mot segregation.¹ Vi har med hjälp av Segregationsbarometern sammanställt (utifrån varje läns regionala statistikområden, RegSO) genomsnittet av andel barn (0–17 år) som bor i absolut fattigdom (dvs. låg inkomststandard) för 2020–2022 uppdelat på utrikes och inrikes födda (Figur 2). Segregationsbarometerns siffror skiljer inte mellan inrikes födda med svensk och utländsk bakgrund utan gör enbart en uppdelning mellan utrikes- och inrikesfödd. Trots denna trubbiga uppdelning syns markanta skillnader mellan grupperna.

¹ Delmos lades ned 2022 men verktyget togs över av Boverket (<https://segregationsbarometern.boverket.se>).

Särtryck ur antologin Barn är anhöriga – vågar vi lyssna på dem?
Nka Barn som anhöriga 2025:2

Figur 2. Andel hemmaboende barn 0–17 år i familjer med låg inkomststandard 2020–2022 i procent, genomsnitt för Sveriges alla län uppdelat efter inrikes och utrikes född bakgrund.

I statistiken syns hur kombinationen att vara barn med utländsk bakgrund och leva med en ensamstående förälder medför iögonfallande ojämlika villkor för barnets uppväxtmiljö. Låg inkomststandard är vanligare bland barn som bor med en ensamstående förälder, en familjestruktur som dessutom är vanligare bland barn med minoritetsbakgrund [7]. I en rapport från Rädda Barnen [17] fastslås att medan barnfattigdomen (åren 2016–2019) i sammanboende familjer minskade i alla hushållskategorier (dvs. sammanboende svenskfödda föräldrar, sammanboende utrikesfödda föräldrar etc.) så ökade det bland barn till *ensamstående* utrikes födda föräldrar, där vartannat barn (49,5 procent) levde i barnfattigdom år 2019, vilket kan kontrasteras med 9,4 procent av de barn med svensk bakgrund som levde i ett ensamstående hushåll. Detta trots att barnfattigdomen generellt sett minskat, även i stadsdelar där den ekonomiska utsattheten är högst (Rinkeby-Kista, Skarpnäck och Spånga-Tensta i Stockholm, Angered i Göteborg, Fosie och Rosengård i Malmö). I båda rapporterna menar man att överrepresentationen av barn med minoritetsbakgrund bland familjer med låg inkomststandard kan förklaras av att dessa barn i

högre grad (21 procent) inte har någon förälder som räknas som förvärvsarbetande, jämfört med barn med svensk bakgrund (2 procent).

Föräldrar som blir diskriminerade på arbetsmarknaden

Barns närstående i familjer med minoritetsbakgrund löper en större risk att utsättas för trakasserier, social exkludering eller diskriminering på arbetsmarknaden, vilket leder till en större risk för ekonomiska och andra resursbegränsningar [18, 19]. Där diskriminering inte är en isolerad företeelse (det vill säga något som inträffar vid en specifik situation och tidpunkt), blir den ett dynamiskt fenomen med kumulativa konsekvenser – en slags snöbollseffekt där effekter byggs upp och förstärks över tid – för de grupper som utsätts. Till exempel bidrar diskriminering inom utbildnings-systemet till skillnader i förutsättningar när man kommer in i yrkeslivet, vilket resulterar i skillnader avseende möjligheter på bostadsmarknaden [18].

Den strukturella och omfattande förekomsten av diskriminering och dess snöbollseffekter skapar således en diskrepans mellan å ena sidan det politiska målet av ett samhälle fritt från rasism, och å andra sidan den verklighet som råder för individer med utländsk bakgrund på den svenska arbetsmarknaden, enligt flera rapporter². I själva verket genomsyras vårt samhälle av medvetna eller icke-medvetna föreställningar om personer med minoritetsbakgrund som ”inkompetenta”, på samma sätt som i fallet med föreställningar kring övervikt vilket en studie av Agerström och Rooth synliggör [21]. I den studien kopplade 88 procent av 517 deltagande svenska arbetsgivare omedvetet ihop fiktiva jobbsökningar av överviktiga med lägre prestationsförmåga, jämfört med normalviktiga. På liknande sätt associerade 77 procent av arbetsgivare arabiskt klingande namn med lägre prestationsförmåga. En majoritet (89%) hade dessutom omedvetna, implicita³ negativa attityder gentemot män med arabiskt klingande namn [21].

Diskriminering och ekonomiska begränsningar kan påverka föräldraförmågan

De omständigheter vi belyser ovan innebär att föräldrars utsatthet för rasism kan ha påverkat deras möjligheter till utbildning, med en efterföljande påverkan på deras ekonomiska och sociala ställning. Detta bidrar i sin tur till långvarig stress som kan underminera familjens psykosociala mående i vardagen. Långvarig stress och den ekonomiska och sociala utsattheten i kombination bidrar vidare till de mekanismer

² Se *Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden* på uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholm [20]; *Etnicitet och övervikt: implicita arbetsrelaterade fördomar i Sverige*, IFAU-rapport [21]

³ Implicita attityder syftar inom psykologin på omedvetna, automatiskt aktiverade föreställningar och känslor som påverkar handlingar och omdömen om andra människor och grupper [22].

som cementerar segregationen, vilket ökar risken för att föräldrarna inte heller kan bistå sina barn med lyhördhet, kontaktnät och strukturellt stöd. Alla dessa beståndsdelar är betydelsefulla för att främja barnens sunda utveckling och framtidsmöjligheter.

Om mötena mellan minoritetskulturen och majoritetskulturen ofta präglas av rasism är de flesta föräldrar nog medvetna om detta. Föräldrar kan uppleva ökad stress och oro över hur rasism och diskriminering påverkar deras barn, särskilt i offentliga sammanhang eller i skolan. Man stressas också av en frustration att inte kunna skydda sina barn, en vanlig känsla bland föräldrar från marginaliserade socio-kulturella grupper [23].

I sin strävan att skydda sina barn från rasismens alla uttryck kan föräldrar också bli överbeskyddande. Det kan ofta bidra till oro hos barnen och begränsningar i deras möjligheter att utforska sin fysiska och sociala omvärld, vilket i sin tur hämmar deras förutsättningar att öka sina kunskaper och sin självständighet. Föräldrar som själva har upplevt rasism och diskriminering kan också omedvetet överföra sin oro till sina barn [24]. Äldre barn och tonåringar kan behöva extra stöd från sina föräldrar i sin strävan att navigera och balansera det som kan upplevas som föräldrarnas och familjens förväntningar respektive majoritetssamhällets krav [25]. Konflikter mellan barn och föräldrar är vanliga i alla familjer. Däremot kan utmaningarna vara större i familjer med minoritetsbakgrund, till exempel om föräldrarna upplever att barnen tar avstånd från deras värderingar och kultur.

Barns egna upplevelser av diskriminering

Bilden av upplevelser och erfarenheter av rasism och diskriminering bland barn med minoritetsbakgrund har klarnat på senare år. Motsieloa's rapport *Det måste vara någonting annat* [26], var bland de första där barns vardagliga erfarenheter av rasism i form av isolering, diskriminering och mikroaggressioner synliggjordes. Rapporten visade att barn i familjer med minoritetsbakgrund upplever återkommande ett negativt bemötande av deras fysiska egenskaper (t.ex. hudfärg) eller språk när de rör sig i det offentliga: i butiker, i kollektivtrafiken, eller i kontakter med vuxna såsom skolpersonal och polis. I senare rapporter, såsom *Rädda barnens Vuxna vad gör dom?* [27] och Barnombudsmannens *Om barns och ungas utsatthet för rasism* [28] beskrivs liknande erfarenheter. Barnombudsmannens rapport belyser på basis av över 70 intervjuer hur utsatthet för rasism sker från tidig ålder. Utöver fysiskt, verbalt, och psykiskt våld, beskrivs i intervjuerna hur barn med minoritetsbakgrund ofta utsätts för osynliggörande och misstänkliggörande. Rapporten betonar betydelsen av att beakta hur olika identitetsgenskaper samspelar, exempelvis etnicitet, kön och klass, och vikten av att beakta dessa tillsammans när man studerar barns utsatthet, eftersom det framkommer att barn

som upplever rasism och diskriminering ofta är ”multiutsatta”. Det kan exempelvis innebära att de utöver utsatthet kopplad till deras etniska bakgrund också utsätts på grund av sitt kön [29].

Skolan en särskild arena för utsatthet

I ovannämnda rapport från Rädda Barnen (*Vuxna vad gör dom*), baserad på över 1100 elvaåringars enkätsvar och 33 intervjuer, konstateras att skolan är en plats där barn särskilt riskerar att utsättas för eller bevittna rasism. Ungefär hälften av barnen i studien hade bevittnat rasism i skolan. Bland barn med minoritetsbakgrund uppgav var fjärde barn att de blivit utsatta för trakasserier och/eller diskriminering, jämfört med vart sjunde barn med svensk bakgrund. Och oavsett egna tidigare erfarenheter oroar sig vart femte barn med minoritetsbakgrund för risken att bli retad utifrån sin etniska tillhörighet.

Friendsrapporten [30] kartlade barns och ungas utsatthet för rasism och rasistisk mobbing och konstaterade att etnicitet är den vanligaste grunden för trakasserier bland mellanstadie- (årskurs 3–6) och högstadieelever (årskurs 6–9). Förekomsten av rasistiska trakasserier var bland den högsta, och fyra gånger högre (28 procent) bland de barn som uppgett diskrimineringsgrunderna etnicitet eller religion, vilket även inkluderade kränkningar från vuxna, exempelvis skolpersonal, jämfört med 7 procent bland dem som inte uppgett etnicitet eller religion som diskrimineringsgrund. Rapportens fynd går i linje med tidigare svensk forskning om att icke-europeiska elevers utsatthet för social exkludering och subtila mikroaggressioner såsom osynliggörande är störst bland elever med utomeuropeisk status (såväl första- som andra generationen), i synnerhet i skolor med låg andel elever med utomeuropeisk bakgrund [31, 32]. I skolor med hög andel utomeuropeiska elever rapporterar eleverna, oavsett etnisk bakgrund, att de i mindre grad faller offer för kränkningar och rapporterar högre nivåer av välbefinnande och tillfredsställelse i kamratrelationer och skolan i stort, jämfört med skolor med mellan eller låg andel elever med minoritetsbakgrund [31].

Vuxna som inte skyddar

Ett oroväckande och återkommande tema i barnens berättelser var redan i Motsieloas undersökning [26] upplevelser av att vuxna inte förstod deras utsatthet utan snarare bagatelliserade och viftade bort deras upplevelser. Senare, i såväl Friendsrapporten [30] som Barnombudsmannens rapport [28], bekräftas bilden av att barn med minoritetsbakgrund blir utsatta för rasistiska trakasserier inte bara från andra barn utan också från vuxna. Även här identifieras vuxnas ovilja eller oförmåga att se och uppmärksamma rasism och rasistiska trakasserier. I Rädda Barnens rapport [27] berättar barnen särskilt att vuxna inte lyssnar, inte förstår eller

inte tar barnens utsatthet på allvar. Utifrån barnens synvinkel saknar vuxna kunskap och insikt för att kunna upptäcka och förhindra rasism. Rapporten beskriver också upplevelser hos barn där vuxna även misslyckas med att skydda de barn som ingriper för att sätta stopp i en situation där en skolkamrat utsätts för rasism. Barnens egna rekommendationer och förslag på åtgärder liknar de som förekommer i Barnombudsmannens rapport [28]. Barn menar att vuxna måste bli bättre på att identifiera rasism i skolan, uppmärksamma utsatthet för rasism genom att vara inkännande, förstående och respektfulla gentemot barns upplevelser och känslor [33]. Barn betonar att vuxna måste ingripa varsamt när de ser rasism och diskriminering och vara föredömliga genom att själva agera icke-diskriminerande.

Konsekvenser för utsatta barn: En spiral av negativa effekter

Internationell forskning visar att personer som vuxit upp i socioekonomiskt utsatta områden flera år senare har i jämförelse en sämre utbildningsnivå och inkomst [34]. På liknande sätt visar nationell statistik att barn med utländsk bakgrund i lägre grad är behöriga till gymnasieskolan jämfört med barn med svensk bakgrund [7]. Exponering för rasism och diskriminering i verksamheter såsom skola, vård och omsorg leder till skadliga konsekvenser för såväl enskilda som för samhället i stort. Konsekvenserna av ansträngda socioekonomiska villkor syns tidigt i barnets utveckling. Forskning har visat att det redan börjar under barnets första levnadsår där destruktiva socioekonomiska förhållanden spiller över på barnet genom föräldrarnas försämrade förmåga att vara lyhörda för barnets behov och signaler [35]. Lyhördhet hos föräldrar är en förutsättning för trygg anknytning, medan försummelse, både fysisk och emotionell, är potentiellt traumatiserande. Här har forskning visat att trygga vuxna i exempelvis skolan kan ha en avgörande roll när det gäller att mildra de negativa effekter som smittar av sig på barnet. En färsk rapport från Skolverket [36] visar dock hur detta försvåras genom segregation och förekomsten av en hög koncentration av barn från låg socioekonomisk och migrationsbakgrund på samma skola. Rapporten visar också att förskolor med en hög andel barn med mindre gynnsam bakgrund – och därmed ett större behov av högkvalificerade pedagoger, också är de förskolor med brist på utbildade förskollärare. Detta går stick i stäv med skollagens kompensatoriska krav på att resurser ska fördelas utifrån barns förutsättningar och behov. Rapporten visar att de elever som har gått på en förskola med mindre gynnsam socioekonomisk sammansättning i större utsträckning visar på lägre resultat på nationella prov i årskurs 3 och 6. Sämre förutsättningar i förskolor i segregerade områden har således effekter för barnens senare skolgång. Dessa och andra resultat som Skolverket redovisar bekräftar tidigare forskning och nationell statistik om att socioekonomisk status och minoritetsbakgrund följer med och skapar en spiral av kumulativa negativa effekter för barnen [7, 34].

Svåra barndomsupplevelser och trauma relaterade till rasism

Svåra barndomsupplevelser innebär förhöjd risk för att barns utveckling och välbefinnande äventyras, på såväl kort- som lång sikt. Här märks exempelvis kognitiva och sociala svårigheter med medföljande akademiska problem i skolan, ökad risk för psykisk ohälsa, men också arbetslöshet och ekonomisk utsatthet, samt kriminalitet senare i livet [37]. Dramatiska händelser som förlust av närstående omsorgspersoner, allvarlig sjukdom, våld eller misshandel är exempel på svåra barndomsupplevelser. Det har också visats i studier att försummelse (fysisk eller emotionell) och dysfunktionella familjeförhållanden, exempelvis på grund av mental ohälsa hos vårdnadshavare, kan utgöra svåra barndomsupplevelser. Ytterligare exempel är mobbing, trakasserier, social exkludering, och utsatthet för rasism [38], särskilt över längre tid. Detta bygger på barns och ungas egna berättelser om erfarenheter av rasism och diskriminering, där de med sina egna röster beskriver de långvariga negativa konsekvenserna av sådana upplevelser. Forskning har också visat att sådana erfarenheter, utgör en ytterligare påfrestning vid sidan av andra svåra barndomsupplevelser, och därmed kan ha en lika allvarlig negativ påverkan på barns utveckling.

Svåra incidenter eller omständigheter i ett barns liv som av barnet upplevs som farliga eller livshotande, och som orsakar en känsla av maktlöshet och uppgivenhet, kan orsaka trauma. Att uppleva trauma kan ha bestående skadliga effekter på individens fungerande samt dennes fysiska, sociala, emotionella och andliga välbefinnande [39]. En uppsjö av forskning indikerar att utsatthet för rasism och dess uttrycksformer – trakasserier, mikroaggressioner, social exkludering, eller explicit diskriminering – kan upplevas som traumatiska av både vuxna och barn och att detta har negativa konsekvenser på såväl individ- som gruppnivå [38, 40–42].

Det går inte att för närvarande definiera vilka former av utsatthet för rasism som med stor sannolikhet orsakar trauma och vilka som ”enbart” utgör en svår barndomsupplevelse. I sammanhanget är en uppdelning och gränsdragning mellan svåra barndomsupplevelser och trauma olycklig och meningslös från ett individperspektiv. De skadliga effekterna av utsatthet för rasism, och den eventuella vidareutvecklingen av dessa till ett trauma, är snarare flytande och kan bättre förstås som ett spektrum av allvarliga risker. Därför fokuserar diskussionen nedan på de negativa konsekvenser för barn som rasism kan ge upphov till samt dess uttrycksformer: trakasserier, mikroaggressioner, social exkludering eller explicit diskriminering, och den stress de generar.

Rasismrelaterade negativa hälsoeffekter på barn

Rasismens skadliga effekter på barns hälsa och deras fortsatta utveckling är så pass väldokumenterade och tydliga att amerikanska akademien för barnmedicin (AAP,

American Academy of Pediatrics) har föreslagit [14] att rasism och diskriminering bör betraktas som en av de huvudsakliga sociala bestämningsfaktorerna för barns hälsa. Barn väljer inte sina föräldrar/familj, vilket land de föds i eller var de växer upp. Dessa faktorer är således inte resultatet av individuella val eller en genetisk predisposition. Snarare påverkas hälsan hos barn med minoritetsbakgrund av ekonomiska, politiska och sociala omständigheter som inte sällan underblåses av rasism. AAP exemplifierar detta med att komplikationer vid födseln har ett samband med upplevd diskriminering och stress hos mödrarna. Som konkret exempel nämns låg födelsevikt hos barn, vilket är vanligare bland etniska minoriteter [14]. AAP menar vidare att långvarig utsatthet för stresshormoner som rasism kan medföra inflammatoriska reaktioner och bidra till kronisk sjukdom.

En ökad utsatthet och exponering för rasism har också visat sig öka risken för försämrad mental hälsa, i synnerhet depression, ångest och posttraumatisk stress [43]. En svart ungdom i USA erfar i genomsnitt mer än fem dagliga upplevelser av rasism och dessa erfarenheter tyder på en ökad risk för depressiva symptom [44]. En metaanalys visar dessutom medelstarka till starka associationer mellan diskriminering bland unga i USA och traumasymptom [45]. Dessa associationer fastställs av såväl korrelationsdata som kvasiexperimentella⁴ fynd [47, 48].

Saleem och kollegor [40] beskriver de kritiska psykosociala och utvecklingspsykologiska faserna från sen barndom till tonåren och sambandet mellan rasrelaterad stress, trauma och olika former av psykisk ohälsa (depression i synnerhet). Under grundskoleåren (6–11 år) lär sig barn hur deras utseende kan vara en orsak till att de bemöts och behandlas annorlunda, vilket påverkar deras känsla av upplevd trygghet och säkerhet negativt [40]. Under tidig tonår (12–14 år) ligger barnets fokus på sin sociokulturella identitet, vilket inbegriper identitetskomponenter centrerade kring ras och etnicitet och hur dessa värderas av barnets sociokulturella miljö: vänner, lärare, media [49]. Negativa värderingar riskerar då att integreras i barnets självbild.

I takt med att barn blir mer självständiga upplever ungdomar med minoritetsbakgrund under den senare delen av tonåren (15–18 år) ökad exponering för diskriminering. Den kognitiva utvecklingen har då medfört en större förmåga och benägenhet till analytiskt tänkande och reflektion, och den ökade förståelsen av samhällets strukturer och mekanismer och deras funktion bidrar till att ungdomen blir medveten om sin utsatthet. Forskning har visat hur tonåringars självkänsla och självbild kan ta skada av erfarenheter av rasism, särskilt när det förekommer inom

⁴ Kvasi-experimentella studier liknar randomiserade kontrollerade studier (RCT). Det finns en skillnad, dock, att deltagare, av praktiska och etiska skäl, inte har fördelats slumpmässigt till kontroll- och experimentgrupp. [46]

deras vänskapskrets [50]. Tonåringens ökade förståelse för konsekvenserna av diskriminering kan leda till ökad oro för tryggheten, säkerheten och välbefinnandet för en själv och ens nära [51]. På detta vis för rasismrelaterad stress med sig ökad risk psykisk ohälsa [40].

I en svensk studie undersökte Gyberg och kollegor [52] sambandet mellan diskriminering och psykosocialt välbefinnande (självkänsla, livstillfredsställelse, identitetsrelaterad stress, skoltrivsel) bland tonåringar och unga vuxna. Resultatet visade att erfarenheter av diskriminering var relaterat till lägre välbefinnande hos samtliga grupper (ungdomar med såväl utländsk som svensk bakgrund). Ungdomar med migrationsbakgrund eller självidentifierad etnicitet som tillhörande en minoritet rapporterade högre nivåer av utsatthet för diskriminering jämfört med andra grupper. Därtill konstaterade forskarna att ungdomar som erfar rasdiskriminering också i större utsträckning upplever multipla former av diskriminering jämfört med de som upplever diskriminering baserat på andra diskrimineringsgrunder.

Sammanfattningsvis illustrerar både internationell och nationell forskning, översikter och metaanalyser, sambandet mellan barns exponering för rasism och negativa fysiska, psykosociala och psykopatologiska effekter [43, 52, 53]. Internationell forskning har visat att de negativa konsekvenserna på välbefinnande är större för individer som tillhör minoritetsgrupper, vilka erfar etnisk diskriminering, jämfört med majoritetsgrupper, särskilt beträffande självkänsla och psykosocial stress [54, 55].

Arbeta praktiskt mot diskriminering och rasism

I familjen

I rapporten *Om barns behov av föräldra- och vuxenstöd när de drabbas av eller utsätter andra för rasism* [3] har 13 experter, som på olika sätt varit engagerade och fördjupat sig i frågor kopplade till barns utsatthet för rasism i Sverige, undersökt vilka de utsatta barnen främst vänder sig till för att få stöd avseende erfarenheter av rasism. Rapporten fastställer att barn ofta vänder sig till andra barn, särskilt syskon och vänner, för att finna stöd och igenkänningsfaktorer. Barns benägenhet att vända sig till vuxna påverkas av föräldrarnas status och position i det svenska samhället. Det vill säga, barn till högutbildade föräldrar har lättare att lyfta och problematisera den rasism de möter i olika sammanhang. Således är förutsättningarna för att utveckla och ta del av strategier mot rasism och diskriminering ojämlika och beroende av föräldrarnas utbildningsgrad och socioekonomiska förutsättningar [55]. Forskning har också visat att högre socioekonomisk status och utbildningsnivå hos föräldrarna inte skyddar barn mot exponering av potentiellt traumatiserande

incidenter i lika stor utsträckning om barnen är från minoritetsfamiljer [56]. En tänkbar anledning till detta är enligt forskarna att familjer med minoritetsbakgrund, på grund av sociokulturell tillhörighet, inte sällan bor kvar i områden med socioekonomiska utmaningar där risken för att exponeras inför potentiellt traumatiserande händelser i barndomen är större. Dessutom kan föräldrarnas utbildningsnivå i begränsad omfattning påverka rasismens mer systematiska och pågående uttryck: mikroaggressioner och andra former av subtil rasism som barnen utsätts för.

Starka familjeband och ett starkt och positivt samspel mellan föräldrar och barn verkar dock ha en skyddande effekt och har visat sig dramatiskt minska de hot, riskfaktorer och den förhöjda risken för negativa och svåra barndomsupplevelser [55, 57]. Forskning understryker att strategier som utgår ifrån föräldrarnas etnokulturella och religiösa bakgrund är särskilt framgångsrika för att stärka de befintliga resurserna hos föräldrar och andra nära vuxna. De har visat sig kunna stävja och förebygga de skador och hot som rasismens olika uttryck kan medföra för barns utveckling [54] genom att underlätta utvecklingen av en etnisk identitet. I kombination med detta kan ökad medvetenhet och kunskap kring rasismens existens och dess uttrycksformer, samt stöd i att hjälpa barn utveckla strategier för att hantera rasism, förhindra att barnet härleder rasdiskrimineringen till brister i sig själv. Sådan *förberedelse för bias*⁵ förknippas med trygghet och en stark självregleringsförmåga hos svarta barn i USA [25].

Strategier för *kulturell socialisering* såsom resor, sociala tillställningar, förebilder och firandet av högtider stärker barnets etniska, kulturella och religiösa tillhörighet. Internationell forskning har visat att en stark etnisk tillhörighet är en av de främsta skyddande faktorerna mot konsekvenserna av rasdiskriminering [58]. Allra tydligast blir det i fallet med adoptivföräldrar där överföringen av den etnokulturella tillhörigheten inte faller sig naturlig utan kräver en särskild ansträngning och medvetenhet hos föräldrar som är rotade i en annan etnisk tillhörighet än barnet. I en studie av Yoon [59] bland 241 adopterade koreanska ungdomar fann man att tillämpningen av kulturell socialisering hos föräldrar bidrog till barnets välbefinnande genom att stärka barnets etniska identitet. Attityder och medvetenhet kring diskriminering hos viktiga vuxna är avgörande för deras benägenhet att anamma ett förhållningssätt som präglas av kulturell socialisering. Oförmåga att se och vara medveten om hur diskriminering och rasism påverkar barnets liv gör det svårare för deras närstående att agera identitetsstärkande för barnen [60].

⁵ Bias bör här förstås som snedförvridna föreställningar om en själv och ens grupp.

I samhället

Försök till att motverka risker för barn i familjer med minoritetsbakgrund behöver gå hand i hand med ett systematiskt arbete för att bekämpa och förebygga rasism och diskriminering. Medan det är viktigt att främja jämlikhet och inkludering i utbildning, arbetsliv och bostadsområden, riskerar interventioner och åtgärder som inte tar hänsyn till övergripande sociala mekanismer som upprätthåller diskriminering att vara meningslösa eller ha minimal effekt. Åtgärder som leder till ökad utbildningsnivå och socioekonomisk status hos föräldrar ger till exempel inte nödvändigtvis lika generös ”avkastning” på barns psykosociala utveckling, eftersom de inte i lika hög grad skyddar mot sådant som mikroaggressioner och andra former av subtil rasism. Utöver sina starka familjeband behöver barn med minoritetsbakgrund starka stödjande nätverk – sociala nätverk, kamratstöd och mentorskap. Utbildning för lärare och vårdnadshavare som syftar till att informera om rasismrelaterad stress, svåra barndomsupplevelser och trauma samt vilka konsekvenser dessa har för barn kan förhoppningsvis bidra till bättre stresshanteringsstrategier för såväl de vuxna i barnens miljö som barnen själva. Det är också viktigt att även tillgängliggöra riktat skolbaserat stöd utöver det som elevhälsan vanligtvis erbjuder, för att öka tillgången till kostnadsfria psykologiska tjänster för barn, i synnerhet i socioekonomiskt utsatta områden.

Avslutande reflektion

Inga barn väljer i vilka familjer, länder eller tider de föds. De förhållanden som påverkar barn i familjer som tillhör minoritetsgrupper beror till stor del på samhällsstrukturer som varken barnen eller de vuxna i deras familjer ensamma kan påverka. Att härleda ”integrationsproblemet” till individ utan att ta hänsyn till de problem som finns i samhället – inte minst den begränsade tillgången till rättigheter – är inte bara oförenligt med omfattande och mångfacetterad vetenskaplig litteratur. Det är också kontraproduktivt och extremt kostsamt för samhället. Så länge tunga psykosociala åskmoln skymmer framtidsljuset för dessa familjer och negativa tillmälen överröstar livets musik, kommer de förbli inramade av ojämlikhet, och vara måltavlor för de strukturella mekanismerna vi i detta kapitel har försökt kasta ljus över.

Referenser

1. Manga E, Gardell M, Behtoui A, León Rosales R, Ekelund A. Att mäta rasism. Norsborg: Mångkulturellt centrum; 2022.
2. Rosenblum KE, Travis TMC. The meaning of difference: American constructions of race and ethnicity, sex and gender, social class, sexuality, and disability. 6th uppl. McGraw-Hill Education; 2015.
3. Rosales RL, Norell A. Om barns behov av föräldra-och vuxenstöd när de drabbas av eller utsätter andra för rasism-Kunskapsluckor & utvecklingsbehov. Mångkulturellt Centrum; 2023.
4. SFS 2008:567. Diskrimineringslag [Internet]. [citerad 22 april 2025]. Tillgänglig vid: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567/
5. Essed P. Understanding everyday racism: An interdisciplinary theory. Vol. 2. Sage; 1991.
6. Costa PL, McDuffie JW, Brown SEV, He Y, Ikner BN, Sabat IE, m.fl. Microaggressions: Mega problems or micro issues? A meta-analysis. J Community Psychol. januari 2023;51(1):137–53.
7. SCB. Uppväxtvillkor för barn med utländsk bakgrund. 2020; Tillgänglig vid: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/pong/publikationer/uppvaextvillkor-for-barn-med-utlandsk-bakgrund/>
8. Barnrättskommitté. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges femte periodiska rapport (Svensk översättning) [Internet]. Regeringskansliet; 2015. Tillgänglig vid: https://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/sammanfattande-slutsatser-och-rekommendationer-avseende-sveriges-femte-periodiska-rapport_svensk-oversattning.pdf
9. Barnrättskommitté. Sammanfattande slutsatser och rekommendationer avseende Sveriges sjätte och sjunde periodiska rapport (Svensk översättning) [Internet]. 2023. Tillgänglig vid: https://www.regeringen.se/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/crc_c_swe_co_6-7_51663_svensk-version-final.pdf
10. Boverket. Segregationsbarometern. 2022; Tillgänglig vid: <https://segregationsbarometern.boverket.se/labbet/#/statistiklabbet/map>
11. Folkhälsomyndigheten. Hälsa hos personer som är utrikes födda – skillnader i hälsa utifrån födelseland. 2019.

12. Bronfenbrenner U. Recent Advances in Research on the Ecology of Human Development. *Dev Action Context*. 1986;287–309.
13. Stern JA, Barbarin O, Cassidy J. Working toward anti-racist perspectives in attachment theory, research, and practice. *Attach Hum Dev*. maj 2022;24(3):392–422.
14. Trent M, Dooley DG, Dougé J, Trent ME, Cavanaugh RM, Lacroix AE, m.fl. The impact of racism on child and adolescent health. *Pediatrics* [Internet]. augusti 2019;144(2). Tillgänglig vid: [/pediatrics/article/144/2/e20191765/38466/The-Impact-of-Racism-on-Child-and-Adolescent](https://pediatrics/article/144/2/e20191765/38466/The-Impact-of-Racism-on-Child-and-Adolescent)
15. Montaque I (@clinpsych_ind on Instagram). Bronfenbrenner's Ecological Systems Model Adapted to Focus on Black Youth Development & Attachment Processes in Context (Stern, Barbarin & Cassidy, 2021) [Internet]. 2025. Tillgänglig vid:
https://www.instagram.com/p/C8eZ4sWMHbM/?img_index=1
16. SCB. Barn med låg inkomststandard, 2020. 2022; Tillgänglig vid:
https://www.scb.se/contentassets/e299f6833d354d07904f7c3899b2910d/leo102_2020a01_br_lebr2205.pdf
17. Rädda Barnen. Barnfattigdom i Sverige: Årsrapport 2021 | Save the Children's Resource Centre. 2021; Tillgänglig vid:
<https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/Barnfattigdom-i-Sverige-211206UPDATED.pdf/>
18. Wolgast M, Wolgast Nourali S. Vita privilegier och diskriminering: Processer som vidmakthåller rasifierade ojämlikheter på arbetsmarknaden [Internet]. Länsstyrelsen Stockholm; 2021. Tillgänglig vid:
www.lansstyrelsen.se/stockholm
19. Wolgast M, Wolgast Nurali S. Arbetsrelaterad stress och ohälsa – om samband mellan utsatthet och etnisk tillhörighet, hudfärg och religion. Länsstyrelsen Stockholm; 2024.
20. Wolgast S, Molina I, Gardell M. Antisvart rasism och diskriminering på arbetsmarknaden | Länsstyrelsen Stockholm. 2018; Tillgänglig vid:
<https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/om-oss/vara-tjanster/publikationer/2021/antisvart-rasism-och-diskriminering-pa-arbetsmarknaden.html>
21. Agerström J, Carlsson R, Rooth DO. Etnicitet och övervikt: implicita arbetsrelaterade fördomar i Sverige. *Int J Manpow*. september 2007;30(1–2):43–55.
22. Greenwald AG, Banaji MR. Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychol Rev*. 1995;102(1):4–27.
23. Psouni E, Berg J, Persson H. Solo mothers' by choice transition to parenthood: Thoughts, feelings and experiences related to maternal health-services. *Sex Reprod Health Care*. 2022;

24. Samani A, Psouni E. Playing with the child within: Early parenthood experiences of parents who were out-of-home placed during childhood. *Child Youth Serv Rev.* 2024;
25. Dunbar AS, Lozada FT, Ahn LHR, Leerkes EM. Mothers' preparation for bias and responses to children's distress predict positive adjustment among Black children: an attachment perspective. *Attach Hum Dev.* 2022;24(3):287–303.
26. Motsieloa V. "Det måste vara någonting annat": En studie om barns upplevelser av rasism i vardagen. *Rädda Barnen*; 2003.
27. Rädda Barnen. Adults – what do they do? Children's Voices on Racism in Schools | Save the Children's Resource Centre. 2021; Tillgänglig vid: https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/vuxna_vad-gor-dom_webbfil_210708.pdf/
28. Barnombudsmannen. Om barns och ungas utsatthet för rasism - Barnombudsmannen. 2021; Tillgänglig vid: <https://www.barnombudsmannen.se/stallningstaganden/publikationer/om-barns-och-ungas-utsatthet--for-rasism/>
29. Jernbro C, Landberg Å. Multiutsatta barn – Om barn som utsatts för flera typer av barnmisshandel. *Stiftelsen Allmänna Barnhuset*; 2020.
30. Stiftelsen Friends. Friendsrapporten 2021. 2021; Tillgänglig vid: www.friends.se
31. Plenty S, Jonsson JO. Social Exclusion among Peers: The Role of Immigrant Status and Classroom Immigrant Density. *J Youth Adolesc.* juni 2017;46(6):1275–88.
32. Hjern A, Berg L, Rostila M, Vinnerljung B. Barn som anhöriga: Hur går det i skolan? Nationellt Kompetenscentrum Anhöriga [Internet]. 2013;2013(3). Tillgänglig vid: <https://anhoriga.se/Artiklar-och-rapporter/2013/barn-som-anhoriga-hur-gar-det-i-skolan-nka-linneuniversitetet-chess-barn-som-anhoriga-20133/>
33. Psouni E, Andersson C, Storm S, Hamad H. From "What's wrong with you?" to "What happened to you?" Trauma Informed Care Training and Implementation Experiences of School Personnel.
34. Chetty R, Stepner M, Abraham S, Lin S, Scuderi B, Turner N, m.fl. The Association Between Income and Life Expectancy in the United States, 2001-2014. *JAMA.* april 2016;315(16):1750–66.
35. Mesman J, van IJzendoorn MH, Bakermans-Kranenburg MJ. Unequal in opportunity, equal in process: Parental sensitivity promotes positive child development in ethnic minority families. *Child Dev Perspect.* 2012;6(3):239–50.
36. Bergsten Z, Özcan G, Sandqvist J. Segregation och likvärdighet i förskolan - Skolverket [Internet]. 2025. Tillgänglig vid:

<https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2025/segregation-och-likvardighet-i-forskolan>

37. Davidson G, Devaney J, Spratt T. The impact of adversity in childhood on outcomes in adulthood: Research lessons and limitations. *J Soc Work*. 2010;10:369–90.
38. Bernard DL, Calhoun CD, Banks DE, Halliday CA, Hughes-Halbert C, Danielson CK. Making the “C-ACE” for a Culturally-Informed Adverse Childhood Experiences Framework to Understand the Pervasive Mental Health Impact of Racism on Black Youth. *J Child Adolesc Trauma* 2020 142. augusti 2020;14(2):233–47.
39. SAMHSA. SAMHSA’s Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach | SAMHSA Publications and Digital Products. 2014; Tillgänglig vid: <https://store.samhsa.gov/product/SAMHSA-s-Concept-of-Trauma-and-Guidance-for-a-Trauma-Informed-Approach/SMA14-4884>
40. Saleem FT, Anderson RE, Williams M. Addressing the “Myth” of Racial Trauma: Developmental and Ecological Considerations for Youth of Color. *Clin Child Fam Psychol Rev* 2019 231. oktober 2019;23(1):1–14.
41. Chavez-Dueñas NY, Adames HY, Perez-Chavez JG, Salas SP. Healing ethno-racial trauma in Latinx immigrant communities: Cultivating hope, resistance, and action. *Am Psychol*. januari 2019;74(1):49–49.
42. Handford C, Marrero AD. Racial trauma in the school system: naming the pain. Routledge, Taylor & Francis Group; 2022.
43. Woody ML, Bell EC, Cruz NA, Wears A, Anderson RE, Price RB. Racial Stress and Trauma and the Development of Adolescent Depression: A Review of the Role of Vigilance Evoked by Racism-Related Threat. *Chronic Stress [Internet]*. 2022;6. Tillgänglig vid: <https://us.sagepub.com/en->
44. English D, Lambert SF, Tynes BM, Bowleg L, Zea MC, Howard LC. Daily multidimensional racial discrimination among Black U.S. American adolescents. *J Appl Dev Psychol*. januari 2020;66:101068–101068.
45. Kirkinis K, Pieterse AL, Martin C, Agiliga A, Brownell A. Racism, racial discrimination, and trauma: a systematic review of the social science literature. *Ethn Health*. 03 april 2021;26(3):392–412.
46. Maciejewski ML. Quasi-experimental design. *Biostat Epidemiol*. 01 januari 2020;4(1):38–47.
47. Bor J, Venkataramani AS, Williams DR, Tsai AC. Police killings and their spillover effects on the mental health of Black Americans: A population-based, quasi-experimental study. *The Lancet*. 2018;392(10144):302–8.
48. McLeod MN, Heller D, Manze MG, Echeverria SE. Police Interactions and the Mental Health of Black Americans: a Systematic Review. *J Racial Ethn Health Disparities*. februari 2020;7(1):10–27.

49. Guyer AE, Silk JS, Nelson EE. The neurobiology of the emotional adolescent: From the inside out. *Neurosci Biobehav Rev.* november 2016;70:74–85.
50. Sellers RM, Copeland-Linder N, Martin PP, L'Heureux Lewis R. Racial Identity Matters: The Relationship between Racial Discrimination and Psychological Functioning in African American Adolescents. *J Res Adolesc.* juni 2006;16(2):187–216.
51. Greenwald AG, Banaji MR. Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychol Rev.* 1995;102(1):4–27.
52. Gyberg F, Svensson Y, Wängqvist M, Syed M. Discrimination and its relation to psychosocial well-being among diverse youth in Sweden. *New Dir Child Adolesc Dev.* mars 2021;2021(176):163–81.
53. Benner AD, Wang Y, Shen Y, Boyle AE, Polk R, Cheng YP. Racial/ethnic discrimination and well-being during adolescence: A meta-analytic review. *Am Psychol.* oktober 2018;73(7):855–83.
54. Shonkoff JP, Slopen N, Williams DR. Early Childhood Adversity, Toxic Stress, and the Impacts of Racism on the Foundations of Health. <https://doi.org/10.1146/annurev-Publhealth-090419-101940>. april 2021;42:115–34.
55. Ayalew B, Dawson-Hahn E, Cholera R, Falusi O, Haro TM, Montoya-Williams D, m.fl. The Health of Children in Immigrant Families: Key Drivers and Research Gaps Through an Equity Lens. *Acad Pediatr.* juli 2021;21(5):777–92.
56. Assari S, Najand B, Donovan A. Exposure to Adverse Life Events among Children Transitioning into Adolescence: Intersections of Socioeconomic Position and Race. *J Ment Health Clin Psychol.* januari 2024;8(1):5–15.
57. Thurston H, Bell JF, Induni M. Community-level Adverse Experiences and Emotional Regulation in Children and Adolescents. *J Pediatr Nurs.* september 2018;42:25–33.
58. Rivas-Drake D, Seaton EK, Markstrom C, Quintana S, Syed M, Lee RM, m.fl. Ethnic and Racial Identity in Adolescence: Implications for Psychosocial, Academic, and Health Outcomes. *Child Dev.* januari 2014;85(1):40–57.
59. Yoon I. Korean American experience: Ethnic mobilization as a mode of incorporation. *Rev Korean Stud.* 2001;4(2):11–54.
60. Aral T, Juang LP, Schwarzenhal M, Rivas-Drake D. The role of the family for racism and xenophobia in childhood and adolescence. *Rev Gen Psychol.* 2022;26(3):327–41.